

Kornel Bielawski*

ORCID: 0000-0002-4216-5714

Uniwersytet Gdański

Joko Widodo, Prabowo Subianto i pytania o przyszłość demokracji w Indonezji

Joko Widodo, Prabowo Subianto and Questions About the Future of Democracy in Indonesia

Słowa kluczowe: demokracja, Indonezja, Joko Widodo, Prabowo Subianto

Keywords: democracy, Indonesia, Joko Widodo, Prabowo Subianto

Streszczenie

W artykule Autor stawia tezę, że Prabowo Subianto, nowy prezydent Indonezji, mimo wojskowej przeszłości w czasach reżimu Suharto, mimo łamania praw człowieka i autorytarnego usposobienia, nie wprowadzi istotnego przełomu w demokratycznym regresie w Indonezji. Słabnięcie demokracji w tym państwie jest procesem trwającym niemal od początku XXI w. Autor wskazuje, że wiele niedemokratycznych rozwiązań, a także niedemokratyczny styl zarządzania zostały niejako znormalizowane przez dotychczasowego prezydenta Indonezji, Joko Widodo. Tym samym Prabowo Subianto stanowi jedynie domknięcie procesu autokratyzacji demokracji w Indonezji.

Abstract

In the article, the author argues that Prabowo Subianto, the new president of Indonesia, despite his military past during the Suharto regime, despite human rights violations and authoritarian disposition, will not introduce a significant breakthrough

* Kornel Bielawski, dr; adiunkt w Instytucie Politologii, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Gdański; e-mail: kornel.bielawski@ug.edu.pl.

in the democratic regression in Indonesia. The weakening of democracy in this country is a process that has been ongoing almost since the beginning of the 21st century. The author points out that many undemocratic solutions, as well as an undemocratic style of management, have been somewhat normalized by the current president of Indonesia, Joko Widodo. Thus, Prabowo Subianto is only the closing of the process of autocratization of democracy in Indonesia.

Wstęp

20 października 2024 r. urząd prezydenta Republiki Indonezji objął Prabowo Subianto. Życiorys tego polityka rodzi pytania o demokratyczną przyszłość Indonezji. W swojej karierze bowiem Prabowo Subianto był przede wszystkim wysokiej rangi wojskowym oskarżanym o działania naruszające prawa człowieka w Timorze Wschodnim, czy Dżakarcie w trakcie protestów w 1998 r.¹ Po upadku reżimu Suharto udał się na dobrowolne wygnanie. Po powrocie do Indonezji rozpoczął działalność biznesową, a następnie ponownie wkroczył do świata polityki, zakładając partię Gerindra. Kandydował na stanowisko prezydenta w wyborach w latach 2014, 2019 i 2024. W poszczególnych kampaniach wyborczych stosował zróżnicowane populistyczne strategie komunikacyjne i przyjmował różne wizerunki, stając się swoistym politycznym „kameleonem”.

Badacze i komentatorzy, oceniający sylwetkę Prabowo Subianto przez pryzmat jego przeszłości, wskazują, że demokracja w Indonezji staje w obliczu poważnego wyzwania. Formułowane są obawy, że nowy prezydent Indonezji wprowadzi niedemokratyczny styl zarządzania. Tego typu ujęcia wydają się do pewnego stopnia uzasadnione, ponieważ do „odwrotu” demokracji dochodziło przeważnie za sprawą wybieranych demokratycznie cywilnych rządów, a nie gwałtownych zamachów stanu prowadzonych przez przedstawicieli sił zbrojnych². Cechą demokratycznego odwrotu jest fakt, że odzwierciedla on pewne określone postawy wyborców. Wśród Indonezyjczyków coraz częściej zauważa się nawracającą nostalgię za czasami sprzed przemian demokratycznych i za obecnością silnego

¹ G. van Klinken, *Prabowo and human rights*, <https://www.insideindonesia.org/editions/elections-2014/prabowo-and-human-rights> [dostęp: 19.12.2024]; C. Nash, *In Indonesia, Prabowo's Dark Past Casts a Pall Over His Presidency*, <https://www.amnestyusa.org/blog/in-indonesia-prabowos-dark-past-casts-a-pall-over-his-presidency/> [dostęp: 2.12.2024].

² Szeroko na ten temat rozpisują się: S. Levitsky, D. Ziblatt, *How Democracies Die*, New York 2018; Y. Mouk, *The People Vs. Democracy. Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*, Cambridge 2018.

i decyzyjnego lidera, rodzaju politycznego „strongmana”³. W powszechnej opinii tylko taki aktor polityczny byłby w stanie zaprowadzić porządek w chaotycznej rzeczywistości.

Prabowo Subianto zdaje się wpisywać w ten charakterystyczny dla systemów „nowego autorytaryzmu” wizerunek. Nowy autorytaryzm jest terminem opisującym systemy, które „w większym lub mniejszym stopniu zachowują zewnętrzne cechy demokracji, różnią się wszakże od systemów demokratycznych przede wszystkim tym, w jaki sposób sprawowana jest władza”⁴. Innymi słowy, o ile zachowywane są proceduralne elementy demokracji, tak określona praktyka polityczna następująca po wyborach odbiega od przyjętych demokratycznych zwyczajów, a niekiedy wręcz im zaprzecza. Przynajmniej dwie ostatnie kadencje prezydenta Joko Widodo także zdają się wpisywać w ten wzorzec.

Problemem podejmowanym w artykule nie jest jednak sama jakościowa zmiana po objęciu prezydentury przez Prabowo Subianto, jako że ta dopiero się zaczęła. Tekst stanowi próbę dowiedzenia, że demokratyczny regres w Indonezji nie jest zjawiskiem szczególnie nowym, a stanowi raczej naturalną konsekwencję „osadzania się” indonezyjskiej demokracji w jej specyficznej, klientelistycznej kulturze politycznej. Prabowo Subianto w takim ujęciu może być traktowany jako pewne domknięcie postępujących od ponad dekady długofalowych procesów autokratyzacji Indonezji. Rzecz jasna, nowy prezydent Indonezji wprowadzi pakiet własnych rozwiązań i metod zarządzania, ale najważniejsze systemowe zmiany ukierunkowane na wzmocnienie władzy elit i prezydenta, dokonały się znacznie wcześniej. „Nowy autorytaryzm” nie jest zatem zjawiskiem dopiero wkraczającym do indonezyjskiej rzeczywistości politycznej. Przeciwnie, objawy „nowego autorytaryzmu” widoczne są w Indonezji przynajmniej od dekady.

By dokonać wyjaśnienia tak zarysowanego problemu, w artykule przyjęto następujący porządek: najpierw zaznaczone zostaną wybrane czynniki, które od początku demokratycznych reform mogły zwiastować ujawnienie się barier dla dalszego rozwoju demokracji. Te czynniki to wieloletnie autorytarne doświadczenie,

³ *Growing nostalgia for former dictator Suharto aids Indonesian election candidates*, <https://www.scmp.com/news/asia/article/1458713/growing-nostalgia-former-dictator-suharto-aids-indonesian-election> [dostęp: 2.12.2024]; O. Rondonuwu, *Suharto nostalgia grows as Indonesia heads for elections*, <https://www.thejakartapost.com/news/2014/03/27/soeharto-nostalgia-grows-indonesia-heads-elections.html> [dostęp: 2.12.2024]; A. Fuller, *Longing for Suharto*, <https://www.insideindonesia.org/archive/articles/longing-for-suharto> [dostęp: 2.12.2024].

⁴ J. Wiatr, *Kryzys demokracji: źródła i perspektywy*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2024, nr 1, s. 11.

dominująca rola sił zbrojnych w polityce oraz specyficzny charakter klasy politycznej. Następnie ocenie zostanie poddana dekada rządów prezydenta Joko Widodo. Mimo jego inicjalnego miana „nadziei demokracji” wykazane zostaną decyzje temu przeczące. To właśnie ostatnia dekada będzie w tym artykule kluczowa dla unaocznienia, że demokratyczny regres dokonał się jeszcze przed prezydenturą Prabowo Subianto, a zatem obecne obawy o kształt indonezyjskiej demokracji zdają się spóźnione. Ostatnia część artykułu stanowi natomiast próbę wskazania ewentualnych niewiadomych i domysłów na temat charakteru władzy nowego prezydenta Indonezji.

Problematyka artykułu zdaje się dotyczyć także szerszego zjawiska dostrzeganego na świecie: kryzysu demokracji liberalnej. Wnikliwa obserwacja poszczególnych składowych tego procesu może mieć zastosowanie nie tylko dla badaczy regionów pozaeuropejskich. Autor wyraża nadzieję, że w obliczu „kurczącego się” świata wnioski płynące z Azji Południowo-Wschodniej (która jako całość stanowi przecież doskonały przegląd zróżnicowanych i dynamicznych systemów politycznych) będą dodatkową wskazówką dla badaczy demokracji i populizmów czy stosunków międzynarodowych.

Systemowe źródła słabości demokracji w Indonezji

Koniec autorytarnej ery prezydenta Suharto, jaki dokonał się w 1998 r., stworzył fundamenty dla demokratycznej transformacji. Kształtujące się wówczas nowe instytucjonalne ramy funkcjonowania państwa indonezyjskiego miały krytyczne znaczenie dla dalszego rozwoju demokracji.

We współczesnych ocenach pogarszającej się jakości demokracji w Indonezji istnieje szeroki konsensus, że głównym źródłem jej słabości okazała się elastyczność elit z czasów autorytarnych rządów Suharto. Elity te przystosowały się do mechanizmów konkurencji wyborczej i w ich ramach rozpoczęły proces zawłaszczania poszczególnych instytucji państwowych. Wskazuje się wręcz na kartelizację partii zasiadających w Ludowym Zgromadzeniu Doradczym Republiki Indonezji. Ta „zmowa demokratyczna” zapewnia ich liderom wspólny dostęp do istotnych zasobów państwowych. W takim ujęciu ideologiczna rywalizacja stanowi raptem fasadę rzeczywistych procesów politycznych⁵.

⁵ E. Aspinall, W. Berenschot (red.), *Democracy for sale. Elections, Clientelism, and State in Indonesia*, Ithaca 2019, s. 4.

Wspomniane elity, wywodzące się z epoki rządów Suharto, to w wielu przypadkach przedstawiciele sił zbrojnych. Ich obecność w indonezyjskiej polityce wydaje się endemiczna i odciskająca trwałe piętno na współczesnym stanie demokracji w tym państwie. Wieloletnia pierwszoplanowość armii pozwoliła jej zostać kluczowym, choć niekiedy zakulisowym, graczem na arenie politycznej. Być może transformacja demokratyczna w pewien sposób zamaskowała obecność wojskowych, jednak ich wpływ pozostawał znaczący.

Indonezyjskie elity polityczne, o zapleczu militarnym, jak i cywilnym, działały na rzecz ograniczenia mechanizmów demokratycznych, zabezpieczając jednocześnie własne interesy⁶. Na przykład reformy z końca lat 90. XX w. były przez nie postrzegane jako zbyt daleko idące, co doprowadziło do prób ograniczenia ich zasięgu. Jednocześnie elity te nie były zainteresowane całkowitym przywróceniem autorytaryzmu. Podziały w obrębie klasy rządzącej oraz intensywna rywalizacja między elitami ograniczyły możliwość konsolidacji władzy w rękach jednej grupy, co w efekcie zapobiegło pełnej autokratyzacji, a jednocześnie wzmacniało swoisty „układ grupowy” elit⁷.

Obraz skorumpowanych elit władzy wydawał się niezachwiany aż do chwili pojawienia się Joko Widodo, lokalnego działacza, pełniącego w latach 2005–2012 funkcję burmistrza Surakarty. Regres demokracji w Indonezji jest procesem wyjątkowym, ponieważ Joko Widodo rozpoczął swoją karierę polityczną jako lider nowego typu, zdobywając popularność dzięki autentyczności i bliskości z wyborcami. Uchodził za człowieka spoza politycznego układu, który do swojej pozycji doszedł poprzez pracę i sprzeciw wobec dotychczasowych dysfunkcji elit politycznych. Jako gubernator Surakarty cechował się nie tylko trafnymi i skutecznymi decyzjami, ale też transparentnością zapowiadającą nową jakość życia publicznego: Joko Widodo zwalczał korupcję i nepotyzm m.in. poprzez niedopuszczanie członków rodziny do intratnych przetargów miejskich. Postawa ta zapewniła mu szybki awans polityczny – najpierw na gubernatora Dżakarty, a następnie prezydenta Indonezji. Określano go wówczas jako nadzieję dla indonezyjskiej demokracji⁸.

⁶ E. Warburton, E. Aspinall, *Explaining Indonesia's democratic regression*, „Contemporary South-east Asia” 2019, t. 41, nr 2, s. 269.

⁷ M. Mietzner, *The limits of autocratisation in Indonesia: power dispersal and elite competition in a compromised democracy*, „Third World Quarterly” 2024, s. 2.

⁸ H. Beech, *The New Face of Indonesian Democracy*, <https://time.com/3511035/joko-widodo-indonesian-democracy> [dostęp: 19.12.2024].

W ciągu dwóch kadencji niezwykle popularnego Joko Widodo Indonezja zaczęła jednak spadać w rankingach demokratyzacji. Pośród negatywnych trendów towarzyszących regresowi demokratycznemu wymieniano centralizację władzy wykonawczej⁹, ograniczanie przestrzeni wyborczej¹⁰, wzrost kontrolowanego przekazu medialnego¹¹, represje wobec opozycji¹², wzmocnienie oligarchii¹³ oraz wzrost polaryzacji religijnego konserwatyzmu¹⁴. W tym kontekście, choć podobne wzorce regresu obserwowano globalnie, przypadek Indonezji ma szczególne znaczenie, ponieważ przez lata uznawano ją za modelową demokrację muzułmańską, zdolną do łączenia porządku demokratycznego z religijnym¹⁵.

Pośród wielu zarzutów, jakie stawia się Joko Widodo w kontekście demokratycznego odwrotu, wymienia się:

1. ograniczenia wolności słowa;
2. przejście kontroli nad Komisją ds. Zwalczania Korupcji (*Komisi Pemberantasan Korupsi*, KPK);
3. porzucenie dawnych pryncypiów na rzecz budowania dynastii politycznej pozaprawnymi metodami.

Ograniczenia wolności słowa

10 lipca Joko Widodo podpisał tzw. rozporządzenie zastępcze (*Peraturan Pementrian Pengganti Undang-Undang, Perppu*) zmieniające dotychczas obowiązującą ustawę o organizacjach społecznych z 2013 r. Rozporządzenie dawało rządowi szerokie uprawnienia do arbitralnego rozwiązywania organizacji społecznych uznanych za zagrożenie dla państwowej ideologii, *Pancasila*¹⁶. Rozporządzenie to

⁹ S. Mujani, R.W. Liddle, *Indonesia: Jokowi Sidelines Democracy*, „Journal of Democracy” 2021, t. 32, nr 4, s. 72–86.

¹⁰ C. Lay i in., *The Rise of Uncontested Elections in Indonesia: Case Studies of Pati and Jayapura*, „Contemporary Southeast Asia” 2017, t. 39, nr 3, s. 427–448.

¹¹ R. Tapsell, *Media power in Indonesia: oligarchs, citizens and the digital revolution*, Lanham 2017.

¹² T.P. Power, *Jokowi's authoritarian turn and Indonesia's democratic decline*, „Bulletin of Indonesian Economic Studies” 2018, t. 54, nr 3, s. 307–338.

¹³ M.Z. Tadjoeeddin, *Inequality and Exclusion in Indonesia*, „Southeast Asian Economies” 2019, t. 36, nr 3, s. 284–303.

¹⁴ D.M. Bourchier, *Two Decades of Ideological Contestation in Indonesia: From Democratic Cosmopolitanism to Religious Nationalism*, „Journal of Contemporary Asia” 2019, t. 49, nr 5, s. 1–21.

¹⁵ D.F. Anwar, *Foreign Policy, Islam and Democracy in Indonesia*, „Journal of Indonesian Social Sciences and Humanities” 2010, t. 3, nr 1, s. 37–54.

¹⁶ U. Hamid, L. Gammon, *Jokowi forges a tool of repression*, <https://www.newmandala.org/jokowi-forges-tool-repression/> [dostęp: 13.12.2024].

zmieniało ustawę w jednym kluczowym aspekcie: umożliwiło władzy wykonawczej zdelegalizowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego bez uprzedniej zgody wymiaru sprawiedliwości. Pierwszą organizacją, którą rozwiązano, była *Hizbut Tahrir Indonesia* (HTI), radykalna, ale niestosująca przemocy grupa islamistyczna zaangażowana w protesty przeciwko sojusznikowi Joko Widodo, gubernatorowi Dżakarty, Ahokowi (Basuki Tjahaja Purnama).

Zakaz działalności *Hizbut Tahrir Indonesia* nie posłużył jedynie do usunięcia kontrowersyjnej organizacji w imię postulowanego pluralizmu. Instrument ten coraz częściej wykorzystywano wobec przeciwników prezydenta. W ten sposób na celowniku władzy znalazł się Habib Rizieq Shihab, stojący na czele kolejnej radykalnej organizacji muzułmańskiej, Frontie Obrońców Islamu (*Front Pembela Islam, FPI*). Działacz ten, będący jedną z czołowych postaci stojących za demonstracjami przeciwko Ahokowi, zmagał się z oskarżeniami nie tylko o podważanie *Pancasila*, ale też o przesyłanie zdjęć pornograficznych do domniemanej ko-chanki. Ostatecznie w maju 2017 r. działacz zbiegł do Arabii Saudyjskiej, skąd oficjalnie poparł prezydencką kandydaturę Prabowo Subianto¹⁷.

Wypracowane w ten sposób instrumentarium wykorzystywane było także przeciwko działaniom aktywistów, krytyków i opozycjonistów, szczególnie w trakcie rozpędzającej się kampanii wyborczej. W ten sposób na przykład kampania ruchu internetowego *#2019GantiPresiden* (w dosłownym tłumaczeniu: wymienić prezydenta) wywołała nerwową odpowiedź Joko Widodo. Wykorzystując przepisy dotyczące zniesławienia i zwalczania dezinformacji, ścigano krytyków ówczesnego prezydenta. Popularny trend wiązał się też z bardziej radykalnymi, niepopartymi dowodami oskarżeniami i plotkami, jak choćby tymi dotyczącymi powiązań Joko Widodo z ruchem komunistycznym. Jednym z oskarżonych i skazanych w tej sprawie był muzułmański uczonec Alfian Tanjung, który otrzymał karę dwóch lat pozbawienia wolności¹⁸. Podobnie w styczniu 2019 r. popularny muzyk Ahmad Dhani, bliski współpracownik Prabowo Subianto, został skazany na 18 miesięcy więzienia za tweety, które rzekomo zniesławiały wszystkich zwolenników Ahoka (a tym samym prezydenta)¹⁹.

¹⁷ M. Mietzner, *Authoritarian innovations in Indonesia: electoral narrowing, identity politics and executive illiberalism*, „Democratization” 2020, t. 27, nr 6, s. 10.

¹⁸ *Hate speech convict Alfian Tanjung sent to East Java prison after appeal rejected*, <https://www.thejakartapost.com/news/2018/06/12/hate-speech-convict-alfian-tanjung-sent-to-east-java-prison-after-appeal-rejected.html> [dostęp: 10.12.2024].

¹⁹ *Ahmad Dhani gets one year jail sentence for calling political rivals idiots*, <https://www.thejakartapost.com/news/2019/06/11/ahmad-dhani-gets-one-year-jail-sentence-for-calling-political-rivals-idiots.html> [dostęp: 18.12.2024].

Przejęcie kontroli nad Komisją ds. Zwalczania Korupcji

Powołana do życia w 2002 r. Komisja ds. Zwalczania Korupcji (*Komisi Pemberantasan Korupsi*, KPK) była jednym z kluczowych elementów procesów demokratyzacji. Jej główne zadania obejmują prowadzenie śledztw i oskarżeń w sprawach korupcyjnych oraz nadzorowanie funkcjonowania instytucji państwowych. KPK cieszyła się dużą niezależnością od władzy politycznej. Mogła autoryzować zakładanie podsłuchów, nakładać zakazy podróży, uzyskiwać informacje finansowe dotyczące podejrzanych, zamrażać transakcje finansowe oraz korzystać z pomocy organów ścigania. Co więcej, Komisja cieszyła się dużym zaufaniem społecznym, a w przeszłości wszelkie próby politycznej ingerencji w jej działanie kończyły się silnymi protestami.

W 2019 r. uchwalono zmiany, które osłabiały kompetencje KPK. Jej nowym szefem został Firli Bahuri, oficer policji powiązany z partią rządzącą, PDI-P. Te zmiany pozwoliły na wykorzystywanie KPK jako narzędzia politycznego do budowania koalicji i eliminowania przeciwników politycznych²⁰. Nową zmianą było także powołanie „rady nadzorczej” w celu monitorowania działalności KPK, odebrania jej niezależnego statusu poprzez uczynienie jej organem rządowym, wymagania od śledczych uzyskania zezwoleń od rady nadzorczej na prowadzenie podsłuchów oraz pozbawienia jej możliwości rekrutowania własnych śledczych. W praktyce oznaczało to objęcie KPK polityczną kontrolą.

W wyniku zmienionego prawa, wszyscy pracownicy KPK musieli przejść „test nacjonalizmu”, którego 75 osób nie zdało, co kwalifikowało ich do zwolnienia. Pozostali pracownicy utracili swój niezależny status i zostali zaprzysiężeni jako urzędnicy państwowi 31 maja 2021 r. Wśród tych, którzy testu nie zdali, był Novel Baswedan²¹, który prowadził szereg spraw z udziałem wysokich rangą

²⁰ A. Syakriah, G. Ghaliya, *Who is Firli Bahuri?: A look into the KPK's 'questionable' new leader*, <https://www.thejakartapost.com/news/2019/09/13/who-is-firli-bahuri-a-look-into-the-kpks-questionable-new-leader.html> [dostęp: 14.12.2024].

²¹ Novel Baswedan uchodził za bezkompromisowego przeciwnika wszelkich działań korupcyjnych. Prowadził śledztwa przeciwko wysoko postawionym działaczom i politykom. Postrzegany był jako zagrożenie także dla policji, która w 2012 r. podjęła próbę jego aresztowania. Wokół siedziby KPK utworzył się wówczas kordon aktywistów społecznych, którzy stanęli w jego obronie i nie dopuścili policji do budynku. Trzy lata później został na krótko aresztowany. W 2017 r. został obłany kwasem, w wyniku czego stracił oko. Incydent związany był prawdopodobnie z prowadzonym śledztwem w sprawie korupcji w projekcie elektronicznego dowodu osobistego (e-KTP).

urzędników rządowych i funkcjonariuszy policji. Został zwolniony 30 września 2021 r. wraz z 57 innymi członkami personelu²².

Budowa dynastii politycznej i sojusz z Prabowo Subianto

W wyborach prezydenckich 2024 r. Joko Widodo wsparł Prabowo Subianto. Było to wydarzenie znamienne, ponieważ w ciągu ostatniej dekady Prabowo występował jako zacięty przeciwnik Joko Widodo, angażował się i wspierał liczne ruchy występujące przeciw prezydentowi. Wsparcie to było możliwe dzięki politycznemu targowi: kandydatem na wiceprezydenta miał zostać mianowany syn Joko Widodo, Gibran Rakabuming Raka. Było to możliwe tylko dlatego, że Trybunał Konstytucyjny (*notabene* kierowany przez Anwara Usmana, szwagra prezydenta) orzekł, że Gibran nie musiał spełniać określonego kryterium wieku (czyli 40 lat), by móc wystartować w wyborach. Równocześnie młodszy syn prezydenta, Kaesang Pangarep, objął przewodnictwo w Indonezyjskiej Partii Solidarności (PSI)²³.

Sojusz Joko Widodo i Prabowo Subianto stanowi kluczowy element zmieniającej się sceny politycznej Indonezji. Jokowi zaczął realizować plan zabezpieczenia własnego dziedzictwa politycznego. Prabowo Subianto natomiast zyskał wsparcie najpopularniejszego prezydenta Republiki Indonezji. Jego współpraca z Joko Widodo stała się strategicznym ruchem, który zneutralizował jego wizerunek wiecznego opozycjonisty.

Po ogłoszeniu startu w wyborach prezydenckich w 2024 r. Prabowo rozpoczął kampanię opartą na przesłaniu ciągłości i stabilności. Jego przekaz skierowany był głównie do młodszych wyborców. Kampania w mediach społecznościowych przekształciła jego wizerunek z „macho generała” w sympatycznego starszego męża stanu. Jednocześnie obecność Gibrana w sojuszu zwiększyła popularność

²² F. Suparman, H. Andriyanto, *Over 1,200 KPK Employees Installed as Civil Servants amid Opposition*, <https://jakartaglobe.id/news/over-1200-kpk-employees-installed-as-civil-servants-amid-opposition> [dostęp: 14.12.2024].

²³ K. Ewe, *What It Means for Indonesia's Democracy That the President's Son Now Leads Another Party*, <https://time.com/6317879/jokowi-son-kaesang-psi-party-indonesia-dynasty/> [dostęp: 19.12.2024]; S. Jaffrey, E. Warburton, *Explaining the Prabowo landslide*, <https://www.newmandala.org/explaining-the-prabowo-landslide/> [dostęp: 28.11.2024]; *Joko Widodo's son can run for Indonesian vice-president after controversial court ruling*, <https://www.theguardian.com/australia-news/2023/oct/17/joko-widodos-son-can-run-for-indonesian-vice-president-after-controversial-court-ruling> [dostęp: 28.11.2024].

duetu o ponad 20 punktów procentowych, a ich wspólne notowania zaczęły zbliżać się do 50%²⁴.

Pomimo kontrowersji związanych z nominacją Gibrana, w tym oskarżeń o nepotyzm, popularność Jokowi'ego wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie. W państwie o silnych tradycjach politycznych dynastii większość wyborców nie przejęła się naruszeniem demokratycznych zasad. Jednak sytuacja ta wskazuje na osłabienie indonezyjskiej demokracji. Prabowo dziedziczy system polityczny znacznie słabszy niż ten, o który rywalizował dziesięć lat temu. Brak skutecznej opozycji parlamentarnej rodzi obawy o dalszy regres demokratyczny w Indonezji.

Prabowo Subianto i charakter jego prezydentury

Od 2009 r. Prabowo uczestniczył w każdej kampanii prezydenckiej (w 2009 r. jako kandydat na wiceprezydenta; 2014, 2019 i 2024), stopniowo modyfikując swoją postawę ideologiczną i strategię wyborczą. W pierwszych kampaniach charakteryzował się ultranacjonalizmem, szowinizmem i islamistycznym populizmem²⁵. W ostatnich latach polityk przeszedł kilka metamorfoz, kreując się na twardego działacza spoza establishmentu, zawiązał sojusz z radykalnymi ruchami islamskimi, a także przyjmował wizerunek umiarkowanego technokraty. Prabowo Subianto przyjmował zatem zróżnicowane postawy ideologiczne, licząc na poszerzenie elektoratu. Finalnym akcentem było ocieplenie wizerunku i skoncentrowanie się na popularnych tematach społecznych, takich jak program darmowych posiłków dla dzieci²⁶.

Rebranding objął także strategię komunikacji. Dzięki aktywnemu wykorzystaniu mediów społecznościowych oraz kreowaniu wizerunku przyjaznego, sympatycznego i opiekuńczego lidera, Prabowo skutecznie pozyskał głosy młodego

²⁴ F. Mokhtar, C. Asmara, *Indonesian Presidential Candidate Names Current President's Son as Running Mate*, <https://time.com/6327243/gibran-jokowi-vice-president-candidate-prabowo/> [dostęp: 19.12.2024].

²⁵ I. Yilmaz i in., *The Changing Populist Performances of Prabowo Subianto: Indonesia's Incoming President*, <https://www.populismstudies.org/the-changing-populist-performances-of-prabowo-subianto-indonesias-incoming-president/> [dostęp: 10.12.2024].

²⁶ F. Susilo, J.R. Prana, *No such thing as a free lunch: counting the cost of Prabowo's 'free food' program*, <https://indonesiaatmelbourne.unimelb.edu.au/no-such-thing-as-a-free-lunch-counting-the-cost-of-prabowos-free-food-program/> [dostęp: 7.12.2024].

pokolenia²⁷. Jego obecność w kulturze cyfrowej, na przykład poprzez tańce w stylu K-Pop czy memy generowane przez sztuczną inteligencję, odgrywała kluczową rolę w budowaniu nowego wizerunku²⁸.

Kandydatury Prabowo w latach 2014 i 2019 unaocznily tendencje autorytarne-go populizmu w indonezyjskiej polityce. Prabowo, mimo obciążającej przeszłości, zdołał zredefiniować swoją rolę w życiu publicznym i dwukrotnie przeprowadził przekonujące kampanie prezydenckie. Porażki w wyborach ukazywały jednak jego stosunek do demokracji. W 2019 r. Prabowo odrzucił wyniki wyborów, co doprowadziło do zamieszek ulicznych w Dżakarcie, w których zginęło sześć osób²⁹.

Prabowo konsekwentnie korzystał z sojuszy z radykalnymi siłami islamistycznymi, aby zmobilizować elektorat i przeciwstawić się pluralistycznym koalicjom politycznym, takim jak te tworzone przez prezydenta Joko Widodo. Mobilizacje przeciwko chrześcijańskiemu gubernatorowi Ahokowi w latach 2016 i 2017 były tego wyrazistym przykładem³⁰.

Obserwacja wszystkich tych wizerunkowych metamorfoz czyni z Prabowo Subianto swoistą niewiadomą. Pojawiają się pytania, czy nowy prezydent Indonezji zachowa konsekwencję i będzie kierował się deklarowanymi wartościami i postulatami z kampanii wyborczej? Doświadczenia i jakościowa zmiana prezydentury Joko Widodo wskazują, że nowy prezydent powróci do swoich dawnych nawyków.

Prabowo Subianto ma bowiem doświadczenie w prowadzeniu dyskursów polaryzujących społeczeństwo. Na tym także opierały się jego wcześniejsze strategie. Chociaż w ostatnich wyborach Prabowo unikał otwartego różnicowania mniejszości i nie współpracował z radykalnymi islamistami, jego narracja często odwołuje się do historii konfliktów z Europą. Podczas kampanii wyborczej oskarżył Unię Europejską o niesprawiedliwe traktowanie Indonezji, szczególnie

²⁷ N. Seah, *Democracy in the Digital Age: How Buzzer Culture is Stinging Indonesia's Democracy*, <https://www.csis.org/blogs/new-perspectives-asia/democracy-digital-age-how-buzzer-culture-stinging-indonesias-democracy> [dostęp: 20.12.2024]; *How Generative AI is transforming Indonesia's election*, <https://www.citizen.digital/tech/how-generative-ai-is-transforming-indonesias-election-n336320> [dostęp: 18.12.2024].

²⁸ E. Tarigan, *Indonesian presidential hopefuls are trying social media, K-pop to win young voters. Will it work?*, <https://apnews.com/article/indonesia-presidential-election-kpop-young-voters-73227fb99b0ed70f704c9f0f759622ce> [dostęp: 1.12.2024].

²⁹ K. Lamb, *Indonesia riots: six dead after protesters clash with troops over election result*, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/22/indonesia-riots-protesters-clash-with-security-forces-over-election-result> [dostęp: 1.12.2024].

³⁰ A. Suryana, *Explaining the mass anti-Ahok rally turnouts*, <https://www.newmandala.org/explaining-mass-anti-ahok-rally-turnouts/> [dostęp: 2.12.2024].

w kontekście eksportu oleju palmowego, co wpisuje się w narrację suwerenności narodowej i historycznej traumy kolonializmu³¹.

Islamistyczna mobilizacja również pozostaje wyzwaniem. Protesty przeciwko Basukiemu Tjahaja Purnama (Ahokowi) w latach 2016–2017 unaocznily się polityki tożsamościowej. Wówczas w wyścigu o fotel gubernatora Dżakarty Prabowo wspierał Anies Baswedana, którego kandydatura opierała się na szerokim poparciu koalicji grup islamistycznych i konserwatywnych. Mimo zadowolenia większości mieszkańców Dżakarty z działań Ahoka, zarzuty o bluźnierstwo i skuteczna mobilizacja elektoratu doprowadziły do jego porażki w wyborach oraz skazania na dwa lata więzienia³².

Inną wskazówką jest charakterologiczny „machyzm” Prabowo Subianto oraz jego silne związki z siłami zbrojnymi. Prabowo wprowadził do swojego gabinetu rekordową liczbę osób z doświadczeniem wojskowym i policyjnym, co odzwierciedla jego skłonność do militarystycznego stylu rządzenia. Wśród tych nominacji dominują byli członkowie elitarnej jednostki sił specjalnych Kopassus, którą niegdyś Prabowo dowodził. Na przykład na czele nowo utworzonej Agencji Kontroli Rozwoju i Dochodzeń Specjalnych (*Badan Pengendalian Pembangunan dan Investigasi Khusus*, BPPIK), odpowiedzialnej za monitorowanie programów rozwojowych, stanął były oficer Kopassus i współpracownik Prabowo, Aries Marsudiyanto³³.

Tendencja ta nie jest nowa – również podczas prezydentur Joko Widodo i Susilo Bambang Yudhoyono wojskowi zajmowali strategiczne stanowiska. Jednak obecność aż dziewięciu byłych oficerów Kopassus w kluczowych rolach podkreśla priorytet, jaki Prabowo nadaje politycznej stabilności i konsolidacji władzy. Taki układ wzmacnia jego pozycję wobec politycznych elit i partii, które musiał uwzględnić w swoim gabinecie. Wojsko staje się nie tylko filarem jego administracji, ale również przeciwwagą dla wpływów politycznych ugrupowań, co przypomina strategię stosowane przez Jokowiego³⁴.

³¹ R.W. Yuniar, *Indonesia's Prabowo slams West for double standards, lack of moral leadership: 'we don't really need Europe'*, <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3241398/indonesias-prabowo-slams-west-double-standards-lack-moral-leadership-we-dont-really-need-europe> [dostęp: 2.12.2024].

³² M. Mietzner, B. Muhtadi, *Ahok's satisfied non-voters: an anatomy*, <https://www.newmandala.org/ahoks-satisfied-non-voters-anatomy/> [dostęp: 3.12.2024].

³³ A. Priamarizki, M. Haripin, *A most militarised cabinet*, <https://www.newmandala.org/a-most-militarised-cabinet/> [dostęp: 10.12.2024].

³⁴ Ibidem.

Podsumowanie

Prabowo Subianto z całą pewnością ma tendencje do autorytarnego zarządzania. Wskazują na to zarówno jego przeszłość wojskowa, jak i realizowane w kampaniach wyborczych strategie komunikacyjne. Nowy prezydent Indonezji wykorzysta swoje doświadczenie i charakter do budowy silnego rządu i towarzyszącej mu administracji. W celu wzmocnienia własnej pozycji może wrócić do polityki tożsamościowej pogłębiającej podziały społeczne. Z kolei jego ambitne programy gospodarcze, choć dobrze przyjęte przez wyborców, będą wymagały skutecznego zarządzania, aby uniknąć przeciążenia państwowych zasobów.

W obliczu minionej dekady rządów Joko Widodo Prabowo Subianto zdaje się nie wносить radykalnych zmian w antydemokratycznej kulturze. Co więcej, rozpoczyna rządy na dobrze przygotowanym podglebiu przynajmniej osłabionej demokracji. Nie jest to trend nowy ani wyjątkowy. Pozornie demokratyczni politycy czerpią inspirację od autokratów i populistów z całego świata. Na przykład Prabowo otwarcie odwoływał się do Lee Kuan Yew z Singapuru, Thaksina Shinawatry z Tajlandii i Donalda Trumpa jako wzorców dla swojej kampanii, podczas gdy Jokowi kopiował elementy krwawej wojny narkotykowej Rodrigo Duterte i wielokrotnie wyrażał podziw dla skutecznych rządów państw niedemokratycznych, takich jak monarchie Zatoki Perskiej i Chiny. W październiku 2019 r. Jokowi oświadczył, że system polityczny Indonezji nie uznaje pojęcia opozycji. Autorytarne innowacje Indonezji mają zatem swoje korzenie w specyficznym zestawie aktorów politycznych tego państwa i konstelacjach władzy, ale są wyraźnie osadzone w szerszej filozofii nieliberalnej, która podważa demokratyczne polityki na całym świecie.

Odpowiedź na pytanie o przyszłość indonezyjskiej demokracji w obliczu przedstawionych wybranych objawów może mieć charakter jedynie progностyczny. Wydaje się, że obserwowana obecnie sytuacja polityczna wpisuje się w szersze trendy kryzysu demokracji liberalnej. Trudno obecnie oczekiwać radykalnych przesunięć w stronę poszerzania transparentności procesów politycznych czy dopuszczenia szerszych segmentów społeczeństwa do realnego sprawowania demokratycznej władzy.

Bibliografia

- Ahmad Dhani gets one year jail sentence for calling political rivals idiots*, <https://www.thejakartapost.com/news/2019/06/11/ahmad-dhani-gets-one-year-jail-sentence-for-calling-political-rivals-idiots.html>.
- Anwar D.F., *Foreign Policy, Islam and Democracy in Indonesia*, „Journal of Indonesian Social Sciences and Humanities” 2010, t. 3, nr 1.
- Aspinall E., Berenschot W. (red.), *Democracy for sale. Elections, Clientelism, and State in Indonesia*, Ithaca 2019.
- Beech H., *The New Face of Indonesian Democracy*, <https://time.com/3511035/joko-widodo-indonesian-democracy/>.
- Bourchier D.M., *Two Decades of Ideological Contestation in Indonesia: From Democratic Cosmopolitanism to Religious Nationalism*, „Journal of Contemporary Asia” 2019, t. 49, nr 5.
- Ewe K., *What It Means for Indonesia's Democracy That the President's Son Now Leads Another Party*, <https://time.com/6317879/jokowi-son-kaesang-psi-party-indonesia-dynasty/>.
- Fuller A., *Longing for Suharto*, <https://www.insideindonesia.org/archive/articles/longing-for-suharto>.
- Growing nostalgia for former dictator Suharto aids Indonesian election candidates*, <https://www.scmp.com/news/asia/article/1458713/growing-nostalgia-former-dictator-suharto-aids-indonesian-election>.
- Hamid U., Gammon L., *Jokowi forges a tool of repression*, <https://www.newmandala.org/jokowi-forges-tool-repression/>.
- Hate speech convict Alfian Tanjung sent to East Java prison after appeal rejected*, <https://www.thejakartapost.com/news/2018/06/12/hate-speech-convict-alfian-tanjung-sent-to-east-java-prison-after-appeal-rejected.html>.
- How Generative AI is transforming Indonesia's election*, <https://www.citizen.digital/tech/how-generative-ai-is-transforming-indonesias-election-n336320>.
- Jaffrey S., Warburton E., *Explaining the Prabowo landslide*, <https://www.newmandala.org/explaining-the-prabowo-landslide/>.
- Joko Widodo's son can run for Indonesian vice-president after controversial court ruling*, <https://www.theguardian.com/australia-news/2023/oct/17/joko-widodos-son-can-run-for-indonesian-vice-president-after-controversial-court-ruling>.
- Klinken van G., *Prabowo and human rights*, <https://www.insideindonesia.org/editions/elections-2014/prabowo-and-human-rights>.
- Lamb K., *Indonesia riots: six dead after protesters clash with troops over election result*, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/22/indonesia-riots-protesters-clash-with-security-forces-over-election-result>.
- Lay C. i in., *The Rise of Uncontested Elections in Indonesia: Case Studies of Pati and Jayapura*, „Contemporary Southeast Asia” t. 39, nr 3.

- Levitsky S., Ziblatt D., *How Democracies Die*, New York 2018.
- Mietzner M., *Authoritarian innovations in Indonesia: electoral narrowing, identity politics and executive illiberalism*, „Democratization” 2020, t. 27, nr 6.
- Mietzner M., Muhtadi B., *Ahok's satisfied non-voters: an anatomy*, <https://www.newmandala.org/ahoks-satisfied-non-voters-anatomy/>.
- Mietzner M., *The limits of autocratisation in Indonesia: power dispersal and elite competition in a compromised democracy*, „Third World Quarterly” 2025, t. 46, nr 2.
- Mokhtar F., Asmara C., *Indonesian Presidential Candidate Names Current President's Son as Running Mate*, <https://time.com/6327243/gibran-jokowi-vice-president-candidate-prabowo/>.
- Mounk Y., *The People Vs. Democracy. Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*, Cambridge 2018.
- Mujani S., Liddle R.W., *Indonesia: Jokowi Sidelines Democracy*, „Journal of Democracy” 2021, t. 32, nr 4.
- Nash C., *In Indonesia, Prabowo's Dark Past Casts a Pall Over His Presidency*, <https://www.amnestyusa.org/blog/in-indonesia-prabowos-dark-past-casts-a-pall-over-his-presidency/>.
- Power T.P., *Jokowi's authoritarian turn and Indonesia's democratic decline*, „Bulletin of Indonesian Economic Studies” 2018, t. 54, nr 3.
- Priamarizki A., Haripin M., *A most militarised cabinet*, <https://www.newmandala.org/a-most-militarised-cabinet/>.
- Rondonuwu O., *Suharto nostalgia grows as Indonesia heads for elections*, <https://www.thejakartapost.com/news/2014/03/27/soeharto-nostalgia-grows-indonesia-heads-elections.html>.
- Seah N., *Democracy in the Digital Age: How Buzzer Culture is Stinging Indonesia's Democracy*, <https://www.csis.org/blogs/new-perspectives-asia/democracy-digital-age-how-buzzer-culture-stinging-indonesias-democracy>.
- Suparman F., Andriyanto H., *Over 1,200 KPK Employees Installed as Civil Servants amid Opposition*, <https://jakartaglobe.id/news/over-1200-kpk-employees-installed-as-civil-servants-amid-opposition>.
- Suryana A., *Explaining the mass anti-Ahok rally turnouts*, <https://www.newmandala.org/explaining-mass-anti-ahok-rally-turnouts/>.
- Susilo F., Prana J.R., *No such thing as a free lunch: counting the cost of Prabowo's 'free food' program*, <https://indonesiaatmelbourne.unimelb.edu.au/no-such-thing-as-a-free-lunch-counting-the-cost-of-prabowos-free-food-program/>.
- Syakriah A., Ghaliya G., *Who is Firli Bahuri?: A look into the KPK's 'questionable' new leader*, <https://www.thejakartapost.com/news/2019/09/13/who-is-firli-bahuri-a-look-into-the-kpks-questionable-new-leader.html>.
- Tadjoeddin M.Z., *Inequality and Exclusion in Indonesia*, „Southeast Asian Economies” 2019, t. 36, nr 3.

- Tapsell R., *Media power in Indonesia: oligarchs, citizens and the digital revolution*, Lanham 2017.
- Tarigan E., *Indonesian presidential hopefuls are trying social media, K-pop to win young voters. Will it work?*, <https://apnews.com/article/indonesia-presidential-election-kpop-young-voters-73227fb99b0ed70f704c9f0f759622ce>.
- Warburton E., Aspinall E., *Explaining Indonesia's democratic regression*, „Contemporary Southeast Asia” 2019, t. 41, nr 2.
- Wiatr J., *Kryzys demokracji: źródła i perspektywy*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2024, nr 1.
- Yilmaz I. i in., *The Changing Populist Performances of Prabowo Subianto: Indonesia's Incoming President*, <https://www.populismstudies.org/the-changing-populist-performances-of-prabowo-subianto-indonesias-incoming-president/>.
- Yuniar R.W., *Indonesia's Prabowo slams West for double standards, lack of moral leadership: 'we don't really need Europe'*, <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3241398/indonesias-prabowo-slams-west-double-standards-lack-moral-leadership-we-dont-really-need-europe>.